

MANUEL OLAIZOLA “Uztapide” (1909-1983)

Ekainaren zortzian hil zaigu Uztapide Euskaltziandiko urgazlea. Bere galera doluminezkoa izan da Euskal Herri guziarentzat, bereziki bertsozaleentzat.

Manuel Olaizola Urbietea, Endoia (Zestoa) auzoko Uztapide baserrian jaio zen duela hirurogeta hamalau urte. Gaztetxo hasi zen bertsozintzan eta Euskal Herriko txapeldun izatera iritsi zen. Beraz, goren mailako bertsolaria genuen eta hori, beste gabe, gizonaren doainen erakusgarri bada ere, hortik gora edo hortik aparte, Uztapide, zerbait gehiago zen gure egungo euskaldun gizartean: bertsolari eskola zahararren eredu eta zubi ondoko belaualdieri begira.

Xenpelar errenderriak forma eman zion Gipuzkoako bertsolari eskolak izan ditu ondorengoetan jokera berezi batzuk dialektikaren aldetik eta eztenkadazko ateraldietatik, bertsoa osatzeko era ere tartean dela, Udarregi, Pello Errota, Txirrita eta beste zenbait bezala. Ba, era hortakoa genuen Uztapide ere. Baina, izakera horrek ez zion ezer kentzen bestelakoak egiteko ere.

Bertsolari berezia izatez aparte, bere emaitzak bazuen bestelako doairik ere. Gerra aurreko txapelketan agertu zen bertsolari eta gerraondoan, euskararentzat guzia hila zela uste zen garaian, Basarrik hartu zuen bere lagun bikotea eginaz Euskal Herriko plazetara gure hizkuntz zahararen lekukotasuna agertuz. Euskararen historian oso gogoan edukitzekoa da urte ilun haietan, Basarri eta Uztapide eremuko predikuetan, mila eratako jarrereri aurpegia emanaz, umiltasunik handienez, plazarik plaza azken titiriteroak izandu balitz legez.

Bertsokeraz tuxura berezia zuen Uztapidek, Basarrik Otaiñoren jokera bazuen ere, beste hau Xenpelarren satira erekoetan zen mutila. Baina, satirazko ateraldiak soilik ez zuten osatzen Uztapideren bertsokera. Bazuen bestelako berezitasunik ere. Eredugarri har genezazkenak dira idea bati mugaturik eta ideia hori esaldi labur eta egoki batera errendituz egiten zituenak. Esaldira eroateko betegarritz egingo zuena, preparazio edo inguratze hutsa izango zen eta bertsolariaren intentzio guzia azkenerrako gordeaz esaldik egoki baten bidez agertu. Bere teknika eskema gordetzen zuen, bertsoa erraz eginaz eta grazia berezia emanaz. Horregatik, ofiziokoetan, elkarri erantzunezko dialektika eztenez kargaturik eramaten zekien. Hori eta bere itxura umila ziren publikoa bere alde eramateko armarik onenak. Jendea beti adi, ia Uztapidek zer nolako ateraldia zekarren. Hara honen adibide bat:

Bordari zena prestua zen gaitan gatz-ozpinduzko saltsa jartzen eta ofiziokoe-tan jarri zituen Uztapide alkate, Lizaso sekretario, Azpillaga maisu eta Basarri apez jaun, baina gu bizi garen herria zeharo nahastua omen, eta Uztapide karguetan lehen-bizikoa izateak berakin dituen ardurak zuritzeko hara nola maniatu zen:

*Dotriñarikan ez dakiena
jarri dute erretore,
maixutat berriz hor da bestia
gure hizkuntzarik gabe,*

*sekretario hau eginda dago
bizio guztien jabe,
alkate onik ez da habentzat
edozein ipinita're.*

Horrelako giltziak zituen Uztapidek besteak menperatuz publikoaren gogoia beraganatzeko.

Hara beste adierazgarri bat: Behin batian, elkarri erantzunezko bertsogintzan ari zirelarik, Azpillagak zirikatu zuen Uztapide eta laster zen honen txanda eztenkalaria:

*Gazte horrek argi dauka
bere memoria,
oraiñ e'karga nigana
baida eroria,
hemen konpondu ezinik,
hau da komerial
Azpillagan dotriñak du:
zu pekataria.*

Hor ikus bere erreflejoen bizkortasuna, bere etorria eta ekarria.

1962, 1965 eta 1967an Euskal Herriko txapeldun izatera iritsi zen. Baina laster izan zuen bere buruarentzat enbolia gaitza eta azken hamar urte hauetan ez zegoen kanturako. Hala ere, lehen Auspoa Liburutegiak argitaratu zion *Noizbait* (1964) bertso liburuaz gainera bere eskuz beste bi liburu trinko idatzi zituen, argitaldari berean kaleratzeko: *Lengo egunak gogoan* (1974), bi tomotan bere oroitzapenak pro-saz agertuz, eta *Sasoia joan da gero* (1976), bertsoz osatua.

Gizon zuzena eta sentibera, sentiberadun guziak bezala bihotz handikoa. Joan zaigu, baina ez bere hilburukoa gure ondasunerako utzi gabe. Horregatik, gure hizkuntzaren historian eta une jakingarri batean, Basarri, Xalbador eta Mattienekin bertsolaritzaren zuzia pizturik gorde zuen, aintzinako belaunaldietatik zetorrena ondoko gizaldiari eskainiz gure herri literaturaren jarraipenean argi egiteko.

Orain, aspaldi ama zenari bertsoz agertu zion nahiaren garaia heldu zaio:

*Amak eman ziraden
lenengo bularra,
handik hartu nuen
bertsotako indarra,
geroztik bihotzera
datorkit su-garra;
egunsentia joan zan,
laister illunbarra,
gero ta beherago
Uztapide zaharra.*

*Ama oraindik ere
daukat nik goguan,
pena ez egotia
gaur nere onduan,
Jaungoikuak zerura
eraman zinduan,
laister izango zera
ia saminduan,
baiña ni ere hor nazu
laistertxo zeruan.*

Juan San Martin